

του. Ήταν η αφορμή που ζητούσα για να σηκώσω το όπλο μου. Για να μην πέσω στα μάτια του αξιωματικού και των συναδέλφων μου, άδειασα μια ολόκληρη γεμιστήρα πάνω του. Τώρα όμως βασανίζομαι γι' αυτό το έγκλημα. Τα μάτια και το χαμόγελό του δεν φεύγουν ποτέ από τη σκέψη μου”.

Ως σήμερα παραμένει άγνωστος ο νεοφανής μάρτυρας του 1974 που ατάραχος είπε: “Οι, όι”.

Όνειρο

Πατέρα τα παπούτσια σου, εφόρησα μια μέρα,
 τζιαι μέσα που τες μνήμες σου, εβρέθηκα Κυθρέα,
 σαν μ' έναν τρόπο μαγικό, σαν μηχανή του χρόνου,
 ήμουν μιτοής μες το χωρκό, τζι έπαιζα μανικός μου,
 ήτουν τα δέντρα κάμποσα, τζιαι το νερό να τρέσει,
 «Θεέ μου πόσον όμορφα», το στόμα μου να λέει,
 πιο κάτω επροχώρησα, τζιαμέ στους καφενέες,
 κόσμον πολλήν αντάμωσα, μα τίποτε γενέτζιες,
 έννα 'ταν μάλλον Κυριακή, τζι επήαν εκκλησιά,
 μπορεί να ήταν τζιαι γιορτή, να είσιεν αγρυπνία,
 έκαμα γύρο το χωρκό, στο πόδι είχα κάλλο,
 έκατσα να ξεκουραστώ, χωρκό πολλά μεγάλο,
 επήα Κεφαλόβρυσσο, είδα τζιαι τα σχολεία,
 τις εκκλησιές, το γήπεδο, σε κάθε ενορία,
 emίλησα με χωρκανούς, εμπήκα τζιαι σε σπίδκια,
 πουν τους χρόνους τους καλούς, αγάπη μες τα στήδια,
 κάμποση ώρα πέρασε, έπαιαν με η κοιμάρα,
 το σώμα μου κουράστηκε, εννάχα τζιαι ζαλάδα,
 έγυρα πίσω τζιαι κουμπώ, πουκάτω 'πο 'ναν δέντρο,
 ήτουν καλά είσσιε οσοιό, τον ύπνο μου τον παίρνω,
 ξυπνώ μετά μα τι να δω, εγέμωσα ιδρώτα,
 έπαδα όπως τον πελλόν, άναψα τζιαι τα φώτα,
 έκαμα ώρα αρκετή, για να το καταλάβω,
 ήμουν σε όνειρο ποτζειί, τα κλάματα τα βάλλω,
 κάμε Θεέ μου να σβηστεί, του αίσχους η σημαία,
 τζιαι τζειν' το τέλλι να κοπεί, να «πάρουμε» αέρα,
 αέρα πλήρους λεφτεριάς, τζιαι όι των ψεμάτων,
 της χρονιάς της προσφυγιάς, τζιαι των οδοφραγμάτων.

Γιάννης Χρυσσοστόμου

(υιός Στέλιου Χρυσσοστόμου - Ούρρη, Χαρδακιώτισσα - Κυθρέα)

Οικονόμος Φανερωμένης Διονύσιος Κυκκώτης (1887-1942)

του Κωστή Κοκκινόφτα
Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου

Ο Οικονόμος Φανερωμένης Διονύσιος Κυκκώτης συγκαταλέγεται ανάμεσα στους πλέον σημαντικούς αγωνιστές της κυπριακής ελευθερίας των χρόνων της Αγγλοκρατίας και στους σπουδαιότερους εκκλησιαστικούς συγγραφείς και κληρικούς της περιόδου, που σημάδεψαν με το έργο τους την εθνική και πνευματική ζωή, τόσο της Κύπρου, όσο και ευρύτερα. Ο Διονύσιος γεννήθηκε το 1887, στο χωριό της Μαραθάσας Τσακίστρα και σε νεαρή ηλικία μετέβη στη γειτονική στη γενέτειρά του Μονή Κύκκου, όπου εντάχθηκε στις τάξεις των δοκίμων και φοίτησε στην Ελληνική Σχολή, που λειτουργούσε στα μοναστηριακά κτήρια. Ακολούθως συνέχισε τις σπουδές του στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, από όπου αποφοίτησε το 1913, ενώ το ίδιο έτος χειροτονήθηκε Ιεροδιάκονος και εντάχθηκε στην Αδελφότητα της Μονής. Οι άριστες επιδόσεις του συνέτειναν ώστε να του παραχωρηθεί υποτροφία από το Ηγουμενοσυμβούλιο για σπουδές στη γεωπονία στο Μονπελιέ της Γαλλίας, ώστε να βοηθήσει, εφαρμόζοντας σύγχρονες μεθόδους, στη βελτίωση της γεωργίας της Κύπρου, σε μια περίοδο που η οικονομία της στηριζόταν σχεδόν αποκλειστικά στη γεωργοκτηνοτροφία. Ωστόσο, η έναρξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, το 1914, είχε ως αποτέλεσμα την αναστολή της λειτουργίας της Σχολής, οπότε ο Διονύσιος επέστρεψε στην Κύπρο. Τελικά, το 1917 του παραχωρήθηκε εκ νέου υποτροφία, για σπουδές στη Θεολογική Σχολή Αθηνών αυτή τη φορά, τις οποίες ολοκλήρωσε το 1921. Ακολούθως επέστρεψε στην Κύπρο, όπου αρχικά, ύστερα από απόφαση του Αρχιεπισκόπου Κυρίλλου Γ΄ και έγκριση της Αδελφότητας της Μονής Κύκκου, άσκησε το διακόνημα του ιεροκήρυκα στους ναούς της πόλης της Λευκωσίας. Στη συνέχεια, κατά την περίοδο 1921-1922 δίδαξε το μάθημα των δρασησκευτικών στο Ημιγυμνάσιο Βαρωσίων και υπηρέτησε ως ιεροκήρυκας στις εκκλησίες της Αμμοχώστου, σε μία εποχή που, ελλείπει προσοντούχων κληρικών και λαϊκών θεολόγων, «ο άμβων», όπως αναφέρεται, «κυριολεκτικά εσίγα». Στο διακόνημα αυτό ο Διονύσιος διακρίθηκε ως δεινός ρήτορας, ο οποίος χρησιμοποιούσε γλώσσα απλή και κατανοητή από τον λαό, που τον άκουγε με προσοχή. Γι' αυτό, σε συνδυασμό με την πλούσια συγγραφική δραστηριότητά του, ιδίως στο περιοδικό της Εκκλησίας της Κύπρου «Απόστολος Βαρνάβας», πολύ σύντομα καταξιώθηκε ως ένας από τους άριστα καταρτισμένους θεολογικά κληρικούς του νησιού, με αποτέλεσμα να κληθεί από την Ιερά Σύνοδο να υπηρετήσει ως μέλος ειδικών επιτροπών για την επίλυση ποικίλων εκκλησιαστικών ζητημάτων.

Στο μεταξύ, το 1923 χειροτονήθηκε πρεσβύτερος από τον Αρχιεπίσκοπο Κυρίλλο Γ΄ και το ίδιο έτος εξελέγη μέλος του Ηγουμενοσυμβουλίου της Μονής Κύκκου. Ένα χρόνο αργότερα, όμως, απεχώρησε από τη Μονή και ανέλαβε τα

καθήκοντα του προϊσταμένου και του ιεροκήρυκα του σπουδαιότερου ναού της Λευκωσίας, αυτού της Παναγίας Φανερωμένης, επίκεντρου των εθνικών αγώνων των Κυπρίων, όπου εκφωνούνταν πανηγυρικές ομιλίες και ετελούντο τα μνημόσυνα των ηρωικώς πεσόντων στους απελευθερωτικούς πολέμους της εποχής: Μακεδονικό Αγώνα, Βαλκανικούς Πολέμους και Μικρασιατική Εκστρατεία. Ο Διονύσιος υπηρέτησε στον ναό της Φανερωμένης για επτά συνολικά χρόνια, μέχρι και τον Οκτώβριο του 1931, που εξορίστηκε από τη βρετανική αποικιοκρατική κυβέρνηση.

Την περίοδο αυτή η πολιτική των Βρετανών στην Κύπρο είχε προκαλέσει δυσφορία στους κατοίκους, που διαπίστωναν ότι οι προσδοκίες τους για εθνική δικαίωση και κοινωνική δικαιοσύνη δεν είχαν καμία προοπτική. Το ανωτέρω γεγονός, σε συνδυασμό με την οικονομική εξαθλίωση των λαϊκών μαζών, διόγκωσε τη δυσαρέσκειά τους και οδήγησε στην εξέγερση του Οκτωβρίου του 1931. Η αφορμή δόθηκε με την παραίτηση του Μητροπολίτη Κιτίου Νικόδημου Μυλωνά, στις 17 Οκτωβρίου, από το Νομοθετικό Συμβούλιο, ύστερα από τη διαπίστωσή του για την περιφρόνηση που επεδείκνυαν οι Βρετανοί στον δεσμό των εκλελεγμένων εκπροσώπων του λαού. Την ίδια ημέρα, ο Νικόδημος εξέδωσε διάγγελμα, με το οποίο κήρυξε την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και καλούσε τον λαό σε παθητική αντίσταση. Διοργανώθηκαν τότε αυθόρμητες ογκώδεις συγκεντρώσεις σε διάφορες πόλεις, στις οποίες οι ομιλητές παρότρυναν τους συγκεντρωθέντες σε ανυπακοή και αγώνα για την επίτευξη των εθνικών τους οραμάτων. Στη Λευκωσία, οι διαμαρτυρίες του λαού κορυφώθηκαν την 21η Οκτωβρίου, οπότε πραγματοποιήθηκε μεγάλη συγκέντρωση στην Εμπορική Λέσχη, όπου, σύμφωνα με τις πηγές της εποχής, το πλήθος είχε συγκεντρωθεί ύστερα από παρατεταμένη κωδωνοκρουσία στον καθεδρικό ναό του Αγίου Ιωάννου και στην εκκλησία της Φανερωμένης, προφανώς μετά από οδηγίες του ιερατικώς προϊσταμένου της, Διονυσίου. Ο Διονύσιος περιλαμβανόταν επίσης ανάμεσα στους κύριους ομιλητές της συγκέντρωσης, κατά τη διάρκεια της οποίας ύψωσε την ελληνική σημαία και μέσα σε ζωηρές επευφημίες όρκισε τους παρευρισκομένους στον αγώνα για την ελευθερία. Στη συνέχεια, κρατώντας την ελληνική σημαία, πορεύθηκε με τους διαδηλωτές στο Κυβερνείο, όπου είχε παρταχθεί ισχυρή αστυνομική δύναμη, που προσπάθησε να απομακρύνει βίαια τους διαδηλωτές. Ακολούθησαν συγκρούσεις, που είχαν ως αποτέλεσμα οι διαδηλωτές να πυρπολήσουν το Κυβερνείο και η αστυνομία να χρησιμοποιήσει ενσφαιρα πυρά, γεγονός που συνέτεινε ώστε αρκετοί συγκεντρωθέντες να τραυματιστούν, ένας δε, ο δεκαεπτάχρονος Ονούφριος Κληρίδης από τον Άγιο Θεόδωρο Αγρού, να υποκύψει αργότερα στα τραύματά του. Νεκροί και τραυματίες υπήρξαν τις αμέσως επόμενες ημέρες και στις άλλες πόλεις. Πολύ γρήγορα το αυθόρμητο αυτό κίνημα κατεστάλη και επιβλήθηκαν στον λαό τιμωρητικά μέτρα, όπως χρηματικό πρόστιμο για τις ζημιές που προκλήθηκαν, φυλακίσεις, εξορίες και εντοπισμοί των πρωταίων. Ανάμεσα σέ αυτούς που εξορίστηκαν ήταν και ο Οικονόμος Φανερωμένης Διονύσιος Κυκκώτης, ο οποίος θεωρήθηκε πρωταίτιος για την πορεία προς το Κυβερνείο και τις ταραχές που ακολούθησαν. Εξο-

ρίστηκαν επίσης και μερικοί άλλοι, όπως οι Μητροπολίτες Κιτίου Νικόδημος Μυλωνάς και Κυρηναίας Μακάριος Μυριανθέας.

Οι ημέρες της εξορίας υπήρξαν ιδιαίτερα οδυνηρές για τον Κύπριο κληρικό, ο οποίος, ύστερα από πολλές περιπέτειες στο Γιβραλτάρ, τη Γαλλία και την Αγγλία, κατέληξε στην Αίγυπτο, όπου υπηρέτησε αρχικά ως ιεροκήρυκας στον καθεδρικό ναό του Αγίου Σάββα στην Αλεξάνδρεια σε μια περίοδο που το κήρυγμα διαδραμάτιζε σημαντικό ρόλο στον τομέα της διδασκαλίας του θείου λόγου. Ο Διονύσιος ανταποκρίθηκε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στην αποστολή του και, όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά, «ως ιεροκήρυξ υπήρξε εκ των ολίγων και σπανίων. Τα κηρύγματά του διέκρινεν η βαθεία πίστις εις την ανακαινιστικήν δύναμιν της διδασκαλίας του Εσταυρωμένου, η απλότης, η σαφήνεια και η θερμότης». Στη συνέχεια του ανατέθηκε το διακόνημα του διευθυντή του εβδομαδιαίου περιοδικού του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας «Πάνταινος», το οποίο είχε σημαντική συμβολή στην εκκλησιαστική ζωή των ελληνικών κοινοτήτων της Αιγύπτου. Από τη θέση αυτή υπηρέτησε το Πατριαρχείο με συνέπεια και ήθος αξιομνημόνευτο για περισσότερο από δέκα χρόνια. Στον «Πάνταινο» δημοσίευσε πέραν των τριακοσίων άρθρων ποιμαντικού, θεολογικού, ερμηνευτικού και εθνικού περιεχομένου, τα οποία, σύμφωνα με εκκλησιαστικό ιστορικό, «διακρίνει αρίστη θεολογική και εγκυκλοπαιδική μόρφωσις, ευσέβεια ανεπιτήδευτος και πίστις βαθεία».

Καθόλο το διάστημα της ζωής του στην Αίγυπτο, ο Διονύσιος εταλαιπωρείτο από προβλήματα υγείας, αφενός λόγω των περιπετειών της εξορίας και αφετέρου εξαιτίας των κλιματολογικών συνθηκών της χώρας, που τον υποχρέωναν, κατά καιρούς, σε μακροχρόνια παραμονή σε νοσηλευτήρια, όπου υπέμενε τις δοκιμασίες της ασθένειάς του, «μετά δαυμαστής γαλήνης και ηρεμίας, καρτερικώς και αγωγγύστως και μετά χριστιανικής υπομονής», σύμφωνα με τον τύπο της εποχής. Ωστόσο δεν έπαψε να εργάζεται ευσυνειδήτητα, μέχρι το τέλος της ζωής του, για να ανταποκριθεί στα εκκλησιαστικά του καθήκοντα. Για τον λόγο αυτό, η Ιερά Σύνοδος του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας τον εξέλεξε Επίσκοπο Μαρεώτιδος, αξίωμα στο οποίο ενθρονίστηκε τον Απρίλιο του 1940, επιβραβεύοντας, σύμφωνα με τον Πατριάρχη Χριστοφόρο, «το ήθος, τη μόρφωση, την ιεροπρέπεια, τη φιλοπονία και την πραότητα του».

Στο μεταξύ, τα προβλήματα υγείας που τον ταλαιπωρούσαν επιδεινώθηκαν με αποτέλεσμα, το βράδυ της 5ης Οκτωβρίου 1942, να επέλθει ο θάνατός του, σε ηλικία μόλις 55 ετών. Τον επικήδειο λόγο εκφώνησε ο Πατριάρχης Χριστοφόρος, ο οποίος τόνισε ότι ο Διονύσιος ήταν ένας σπάνιος και εξαιρετός κληρικός, που διακρινόταν για τη σεμνότητα και την άδολη φιλοπατρία του, την οποία, όπως ανέφερε, επέδειξε έμπρακτα με την ενέργειά του να προσφέρει το σύνολο της περιουσίας του στον έρανο που διεξήχθη στην Αλεξάνδρεια για την ενίσχυση του ελληνικού στρατού, ύστερα από την επίθεση της Ιταλίας εναντίον της Ελλάδας, τον Οκτώβριο του 1940.

Είκοσι πέντε χρόνια αργότερα, η Κύπρος, ύστερα από πρωτοβουλία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' μερίμνησε για τη μεταφορά των λειψάνων του στην

ιδιαίτερή του πατρίδα και την εναπόθεσή τους στο Μαυσωλείο των Εθνομαρτύρων του 1821, στο προαύλιο του ναού της Φανερωμένης, το οποίο ανηγέρθη την περίοδο που ο Διονύσιος προΐστατο του ναού. Επρόκειτο για μία οφειλόμενη τιμή σε ένα άξιο τέκνο της Εκκλησίας και της Πατρίδας, που αποτελεί πρότυπο εκκλησιαστικής και εθνικής προσφοράς. Ας είναι αιώνια η μνήμη του.

Σημ. Περισσότερα για τον βίο και το έργο του Διονύσιου Κυκκώτη βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, *Η ζωή και το έργο του Επισκόπου Μαρεώτιδος Διονύσιου Κυκκώτη (1887-1942)*, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 2001, 248 σελ.

Πρωϊνός Κυριακάτικος Έρανος στο Σαράγιο Κυθρέας
από μέλη της ΑΕΚ Κυθρέας.